

פרק בתהלים, המקביל לאירועים היסטוריים

תנ"ך

מאת

יצחק קולר

פרקי־תהלים מרובים משקפים אירועים היסטוריים שונים, כגון: מלחמות, ניגודים וליבוטים בענייני־גורל השעה. מספרים על כך בין היתר פרקי־תהלים: ס', ס"ח, ע"ב, פ"ג ועוד. באותם הפרקים נזכרים כמה שמות ערים ומדינות, מלכים, שרים, שבטים וכיו"ב. אולם שום פרק, מכל פרקי־תהלים לא נדרש לכה הרבה פירושים ותילתי־תילים של סברות והשערות כמות פרק ס"ח. ספרות עצומה ופירושים לאין שיעור וקץ נערמו על פרק זה וסביבו. אולם על אף השפע הזה, שבכללו גם הצעות־תיקונים בלשון המקראות ובנסיונות של שינוי מקומם של פסוקים, עדיין עומדים אנו תוהים ונבוכים כמקודם והקשיים בעינם עומדים. א. ש. הרטום במבואו לאותו פרק מסכם שפע פרשני זה בזה הלשון: "מוזמר זה הוא מן הקשים ביותר שבספר תהלים ורבו דיעות המפרשים הן לגבי כוונתו הכללית והן על ביאור ביטוייו הסתומים. יש רואים בו שיר־נצחון ואילו אחרים אומרים, שהשיר חובר לחג המלכת ה' בראש השנה, או שהוא כולל יעודים לאחרית הימים. מפרשים אחרים סוברים, שאין הפרק אחיד, אלא אספו בו שירים שונים, או שהוא מהווה רשימה של שירים קדומים, בה מובאים רק פסוקיהם הראשונים". הוא הדין לגבי התקופה בה חובר אותו שיר. יש המקדימים אותו לימי השופטים ויש המאחרים אותו לימי החשמונאים.

למרות כל הנסיונות לפענח החידה הסתומה בפרקי־תהלים זה, נראה לי, שבאותו פרק מצוי חומר לרוב, שמתוכו ניתן להבחין בתקופה ההיסטורית המסויימת בה חובר השיר וכן ניתן על ידי כך לעמוד על מהותו וערכו. פסוק אחד, למשל, שהמפרשים מכל הדורות לא הבחינו במשמעותו המרובה, עשוי להיות בבחינת עדות לפי תומה וכן מפתח לפיענוחן של כמה סתומות באותו הפרק. הכוונה לפסוק כב: "אך אלהים ימחץ ראש אויביו קדקוד שער מתהלך באשמי". התיבה קדקוד, הנמצאת במקרא שתיים עשרה פעם, מציינת את פאר הראש, עליו צומח השיער והוא מעין נזר לאדם. שערות הראש נחשבו במזרח הקדום לכוח מאגי פעיל ביותר. גבורתו של שמשון צמחה משערותיו. אבשלום בן דוד נתברך בשפעת שערותיו ("לימים אשר יגלח, כי כבד עליו, וגלחו, ושקל את שער ראשו מאתים שקלים באבן המלך", שמואל ב' י"ד, כו). ישעיהו מוכיח את בנות ציון, שה' יתן אותן לחרפה על ידי כך: "ושפח אדני קדקוד בנות ציון" (ג', יז). ירמיהו משתמש אף הוא בצירוף זה בבואו לדבר על מואב שתרד פלאים: "ותאכל פאת מואב וקדקוד בני שאון" (מ"ח, מה).

אולם לפני שנדון בפרק ס"ח בתהלים נסקור תחילה פרק בהיסטוריה, הנראה

יצחק קולר

[2]

לגו כרקע לאירועים המרומזים בפרק־הלים זה. הכוונה לספר שמו"ב כ', שהוא לדעתנו מקביל לתיאור הפיוטי בפרק ס"ח בתהלים.

עם קיצו של אבשלום נכנע שמעי בן גרא בן הימיני למלך דוד ובא לבקש ממנו סליחתו: "כי ידע עבדך כי אני חטאתי והנה באתי היום ראשון לכל בית יוסף לרדת לקראת אדני המלך" (שמו"ב י"ט, כא). ואף על פי כן עדיין לא שכך המרד ולא רפו המריבה והחיוכים הפנימיים בין דוד ליריביו. סכנה חדשה נשקפה לדוד מאת "איש בליעל ושמו שבע בן בכרי" (שמו"ב כ', א). הלה נעשה שונא ואויב לדוד. הוא קרא: "אין לנו חלק בדוד ולא נחלה בבוני ישי! איש לאהליו ישראל" (שם, שם). לאחר אות המלחמה, תקיעת השופר, נזעקו אליו "כל איש ישראל" ואילו שבט יהודה דבק בדוד. על ידי נסיונו זה של שבע בן בכרי נעשה נסיון ראשון לחלק את המלוכה לשניים. דוד נדחק איפוא לתחום מצומצם ביותר, שהשתרע בין הירדן וירושלים. המלך הבחין מיד בסכנה הצפויה לו משבטי הצפון, אם יצליח שונאו־בנפש זה ויתבצר בתחומו, או אפסו הסיכויים לאחד את כל השבטים לכלל אומה שלמה ואחידה, שזו היתה מגמתו העיקרית של דוד. החליט איפוא דוד לסכל נסיון־פילוג זה בעודו באיבו, על מנת לא לתת שהות יתירה לשבע בן בכרי להתבצר. דוד ציווה להזעיק תוך שלושה ימים כל אנשי יהודה וכן הסביר לאבישי: "עתה ירע לנו שבע בן בכרי מן אבשלום. אתה קח את עבדי אדוניך ורדוף אחרי פן מצא לו ערים בצורות" (פס' ו).

לשם כך נזעקו "אנשי יואב והכרתי והפלתי וכל הגבורים ויצאו מירושלים לרדוף אחרי שבע בן בכרי" (פס' ז). בהתאם לכך עברו יואב וכל מחנהו "בכל שבטי ישראל" עד שהגיעו "אבלה ובית מעכה" (פס' יד), הוא המבצר הנמצא בצפון ליד מתולה, הבשן והחרמון, שבו התבצר שבע בן בכרי. לא קל היה כנראה כיבושו של מבצר זה, שכן אנו קוראים: "ויבואו ויצרו עליו (על שבע בן בכרי) באבלה בית המעכה וישפכו סללה אל העיר ותעמוד בחל וכל העם אשר את יואב משחיתים להפיל החומה" (פס' טו). לבסוף ניאותה "אשה חכמה", שמשום־מה לא נזכר שמה, לקרוא ליואב: "אנכי שלמי אמוני ישראל אתה מבקש להמית עיר ואם בישראל למה תבלע נחלת ה'?" (פס' יט).

יואב הבחין בדבריה, שפנים הם, ומסר שהוא נכון לא לגעת בעיר אם יימסר לו שבע בן בכרי. אנשי העיר הסכימו לכך. "ויכרתו את ראש שבע בן בכרי וישליכו אל יואב ויתקע בשופר ויפצו מעל העיר איש לאהליו ויואב שם ירושלים אל המלך" (פס' כב). כריתת הראש נהוגה היתה מאז ומקדם: בני אפרים כרתו את ראש עורב וזאב והביאום אל גדעון מעבר לירדן, (שופטים ז', כה); דוד המלך כרת את ראש גלית הפלשתי "ויבאהו ירושלים ואת כליו שם באהליו" (שמו"א י"ז, נד). גם הפלשתים היו נוהגים כך: "ויכרתו את ראשו (של שאול) ויפשיטו את כליו וישלחו בארץ פלשתים סביב לבשר בית עצביהם ואת העם" (שמו"א ל"א, ט). יואב תקע בשופר כסימן לסיום המלחמה והמאבק. ניכר שחיל עצום הצטרף אליו, שכן ראה צורך להפקיד את חיל הכרתי והפלתי בידי בניו בן יהודע ואילו "יואב אל כל הצבא ישראל" (שמו"ב כ', כג).

בכך לא תם עוון בית שאול. שמו"ב כ"א מספר על שלוש שנות הרעב ובקשת דוד מה' לסיבת הרעב. "ויאמר ה' אל שאול ואל בית הדמים, אשר המית את

[3] פרק בתהלים, המקביל לאירועים היסטוריים

הגבעונים" (פס' א). דוד מסר אפוא בידי הגבעונים שבעה מבני שאול, שהוקעו על ידיהם ובזאת בא החטא על שילומו ותיקונו, כעדות הכתוב: "ויעתר אלהים לארץ אחרי כן" (פס' יד).

לאור אותם המאורעות נסקור עתה פרק ס"ח בתהלים וניווכח שיש קשר בין פרק תהלים זה לבין המאורעות האמורים.

פרק ס"ח בתהלים פותח בכותרת: "למנצח לדוד מזמור שיר", ללמדך, שהמדובר בדוד המנצח והכובש. הוא הדין בהמשך הפתיחה (פס' ב): "יקום אלהים יפוצו אויביו וינסו משנאיו מפניו", המזכיר בסגנונו הפסוק הדומה לו בספר במדבר (י', לה): "קומה ה' ופצו אויבך וינסו משנאיך מפניך". הפרק בספר במדבר, משם נלקח הפסוק, עוסק כנדוע כולו בתכסיסי מלחמה, תקיעת חוצצרות וכן בועידת ראשי העם ומחנותיו. כנראה מצא משורר התהילות אותו חרוז תואם ביותר לפתיחת שירו, בהבדל שינוי קל שעשה בו: מגוף שני לשלישי וחילוף שם הויה בשם אלהים. מכאן עובר המשורר לתיאור עצמת הנצחון. בצבעים בולטים מתאר הוא תבוסת מחנות האויב: "כהנדוף עשן תנדף כהמס דונג מפני אש יאבדו רשעים מפני אלהים וצדיקים ישמחו יעלצו לפני אלהים וישישו בשמחה" (פס' ג—ד). ודוק בפסוק האחרון, בו מצויות ארבע מלים של שמחה. בהמשך (פס' ה—ז) מסביר לנו המשורר, כי באותו נצחון יש צדק אובייקטיבי, שכן השקיף אלהים ממעון קדשו וראה בצער אלמנות ויתומים, "מושיב יחידים" (בודדים) לביתם ואת האסירים הוא מוציא לחירות "בכושרות" (לפי אוגרית כושרות הן נשים שרות). ברם אלה הסוררים ואינם שבים מוצאים את מותם בצחיח המדבר.

עתה מעביר המשורר לפנינו השוואה בין מלחמה זו לבין מלחמה דומה לה, אם מבחינת המקום (צפונה של ארץ-ישראל) ואם בשל הנפשות הפועלות בשתי המלחמות גם יחד. המלחמה של ברק בסיסרא מעלה אסוציאציה דומה לזו של יואב בשבע בן בכרי. במלחמת ברק פעלה יעל, אשת חבר הקיני, לטובת ישראל. הוא הדין במלחמת יואב, שהתנהלה אף היא באיזור, השייך לשבטים צפוניים — גם כאן פעלה אשה חכמה לבית מעכה לטובת ישראל. בכריתת ראשו של שבע בן בכרי הביאה לידי הסכם-שלום בין שבטי ישראל ויהודה והידקה ביתר שאת את הליכוד בין ישראל ויהודה, תוך סתימת הפרצים ביניהם ויישוב הסכסוכים הבינשבטיים והפנימיים בין דוד ויריביו. המשורר מצא אפוא בשירת דבורה חרוזים מתאימים, לפי רוחם וצביונם, וישמשם לתנאים החדשים ולנסיבות החדשות. שם ההווייה, שהיה כבר מקודש בעם, לא התאים עוד לשירת-המון במצעה חוגג. בשירת דבורה אנו מוצאים:

ה' בצאתך משעיר בצעדך משדה אדום

ארץ רעשה גם שמים נטפו גם עבים נטפו מים

הרים נזלו מפני ה' זה סיני מפני ה' אלהי ישראל.

אף בשירת-דבורה זו אנו מבחינים נטיה להשתמש בשיר קדום מברכת משה (דברים ל"ג, ב: "ה' מסיני בא וזרח משעיר למו וכו'"), אלא ששינויים מסויימים מורים על יישום השיר למאורעות הזמן ובהתאם לו. שינויים מעין אלה שגורים בכל התקופות והזמנים ודוגמא מובהקת לכך הבית הראשון של ההימנון הלאומי שלנו "התקוה" לנ"ה אימבר, שנוסחו המקורי הוא:

[4]

יצחק קולר

עוד לא אבדה תקותנו, התקוה הנושנה
לשוב לארץ אבותינו, לעיר בה דוד חנה.

ואילו הנוסח החדש, המושר בפינו היום, הוא:

עוד לא אבדה תקותנו, התקוה שנות אלפיים
להיות עם חפשי בארצנו, ארץ ציון וירושלים.

מובן איפוא מעצמו ומאליו, כי גם בשירת דבורה היה מן הצורך לשנות הנוסח מספר דברים לנוסח חדש, בהתאם לזמן ולמקום. ואכן לאחר השימוש בנוסח הישן כצורתו האקטואלית עוברת דבורה לדבר על המצב בזמנה, סכנת הדרכים, מקומה בתור אם בישראל ומכאן כפסע לשירת ההלל לכל המשתתפים במלחמה ובעיקר לתפקידה של יעל אשת חבר הקיני. הוא הדין בפרק ס"ח שלפנינו, שאף בו בא הנוסח בשירת דבורה ושוב בשינויים קלים בתוספת קריאת שם האל הלוחם: "סלה" 1:

אלהים בצאתך לפני עמך בצעדך בשימון סלה

ארץ רעשה אף שמים נטפו

מפני אלהים זה סיני מפני אלהים אלהי ישראל (פס' ח—ט).

מהשוואת הנוסח בשירת דבורה ובתהלים מסתבר, שהמלחמה בימי דבורה היתה בעונת הגשמים, בה נוטפים השמים והעבים מים וההרים נוזלים אף הם וממלאים את נחל קישון. כל אלה התופעות גרמו ללא כל ספק לתבוסת סיסרא וחילו. לא כן פני הדברים במלחמת יואב בכנ בכרי, שהשמים אך נטפו טיפות גשם "בצעדך בשימון סלה". כאן היתה המלחמה במדבר. לכן מסתבר הפסוק: "אך סוררים שכנו צחיחה". בעת שבמלחמת ברק בסיסרא מצא חיל סיסרא את קיצו על יד נחל קישון, מצאו אלה שבכאן את מותם בצחיח המדבר.

ודוק בפסוקים י—א:

גשם נדבות תניף אלהים נחלתך ונלאה (הגלאה) אתה כוננתה

חיתך ישבו בה תכין בטובתך לעני אלהים

ה' יתן אמר המבשרות צבא רב

מלכי צבאות ידדון ונות בית תחלק שלל.

אלה הפסוקים נכתבו לאחר שנמסרו לגבעונים בידי דוד שבעת בני שאול ובכך שלם בית הדמים אשר לשאול. שנות הרעב עברו והכל שב לתיקנו ויועתר אלהים לארץ אחרי כן (שמו"ב כ"א, יד). כאן אומר המשורר: "גשם נדבות תניף אלהים". המלה "תניף" משמעה: הנפת עצירת הגשמים והורדת גשם בנדיבות. ההמשך: "נחלתך ו(ה)גלאה אתה כוננת", פירושו: נחלת ה', שהיתה גלאה במשך שלוש שנות הרעב הציב אלהים על מכונה כסידרה תמיד. הפסוקים י—יא ("חיה" במלה "חיתך" משמעה: כל בעלי החיים, כעין: "חית עניך אל תשכה לנצח" בתהלים ע"ד, יט) מורים על שפע ויציבות כלכלית. הפסוקים יב—יג מספרים על מעשי

1 ראה מאמרי "סלה" ב"בית מקרא" ד (לט), תשל"ל, עמ' 58—76.

ה' המצווה על הכל ובאמירתו צבאות המלכים ידודון מפניו. מעין דברי דוד: "ירעם מן השמים ה' ועליון יתן קולו וישלח חצים ויפיצם ברק ויהמם" (שמו"ב כ"ב, יד). ב"נות בית תחלק שלל" מרומות הפרשת השלל לה'. בדומה לכך הפרשת המים לה', שהביאו הגיבורים לדוד, שלא אבה לשתותם (שמו"ב כ"ג, טז). אף כאן השלל הוא לטובת המקדש והקהל, שהביא את הזהב והכסף מידי עמים שונים לירושלים.

וראו לעמוד על משמעות "שפתים" בפס' יד. הצירוף "משפתים" נמצא רק שלוש פעמים במקרא (מחוץ ליחזקאל מ', מג, שמובן אחר לו) במשמעות של מקום שלו ושקט. כך אצל יששכר בברכת יעקב: "חמור גרם רובץ בין המשפתים" (בראשית מ"ט, יד). שכן הפסוק הסמוך מבאר יפה את משמעות ה"משפתים": "זירא מנחה כי טוב ואת הארץ כי נעמה ויט שכמו לסבול". כוונת הפסוק: יששכר לא רצה במלחמה והיה מרוצה לסבול ולהיות למס עובד ובלבד לשבת בשלווה ובשקט. הפעם השניה שאנו מוצאים צירוף זה הוא בשירת דבורה ואצל שבט ראובן: "בפלגות ראובן גדלים חקקי לב למה ישבת בין המשפתים לשמע שרקות עדרים לפלגות ראובן גדולים חקרי לב" (שופטים ה', טו—טז). מקום המשפתים היה בנאות המדבר או בשדה, מקומות נוחים ומתאימים לחקור ולדרוש בחלומות. בדברי הימים גם מסופר על בני יששכר: "יודעי בינה לעתים לדעת מה יעשה ישראל" דבהי"א י"ב, לג). מכאן, שמקום המשפתים היה מקום המניח דעתו של אדם ומכשירה לדרישה ולחקירה וכן להתבוננות בעתיד. מקום המשפתים היה גם המקום בו מצאו היונים משכן לעצמן, שכן נאמר: "מי יתן לי אבר כיונה אעופה ואשכנה, הנה ארחיק נדוד אלין במדבר" (תהלים נ"ה, ז—ח). מאז ימי נח היתה היונה גם עוף מבשר בשורות. כשביקש ישעיהו לבשר לעם ישראל עתיד מזהיר שוב מופיעה היונה: "מי אלה כעב תעופינה וכיונים אל ארבותיהם" (ישעיהו ס', ח). היונה היתה איפוא סמל השלום והאושר ועל כן היא נמצאת גם בפרקנו זה בתהלים בין המשפתים:

כנפי יונה נחפה בכסף ואברותיה בירקרק חרוץ (פס' יד).

היונה מצופה כסף ואברותיה בירקרק חרוץ (לפי אוגרית: ירקרק חרוץ הוא צבע זהב), כשם שבישעיהו "כלם משבא יבאו זהב ולבונה ישאו ותהלות ה' יבשרו" (ס', ו). כאן מבשרת היונה את איחוד השבטים לעם אחד, גדול תחת מלכות בית דוד. ואין כל ספק כי ההר אשר בחר אלהים לשכון בו הוא הר ציון והעיר הקדושה היא ירושלים, שבה ייבנה המקדש.

ושוב משתמש המשורר במטבע שירי ולשוני קדום בפסוק: "בפרש שדי מלכים בה" — הכוונה לדברים ל"ב, ח ("בהנחל גויים בהפרידו בני אדם יצב גבולות עמים למספר בני ישראל כי חלק ה' עמו יעקב חבל נחלתו"). אף כאן המשמעות היא: מאז ומקדם עת אלהים (שדי) פירש (פרש=פרד=פרט) מלכים בארץ וחתך גורל מלכים וגם הרים — לכל הר תכונתו המיוחדת (השגל בצלמון, החר הגדול הר הבשן יהיה גבנוני). משום כך הריטון כביכול: "למה תרצדון הרים גבנונים?" על דרך: "למה רגשו גוים וכו'" (תהלים ב', א ואילך). אולם אלהים בשלו: "ההר חמד אלהים לשבתו אף ה' ישכון לנצח". כך נחתך הגורל ואין להרהר על כך

ומכל שכן לשנות, כדרך שנאמר במקום אחר: "ויבחר את שבט יהודה את הר ציון אשר אהב" (תהלים ע"ח, סח) לעומת "וימאס באהל יוסף ובשבט אפרים לא בחר" (שם, סז).

המשורר מסתייע בגבורתו העצומה של אלהים: "רכב אלהים רבתיים" (רב = רבים = רבבות במשמעות: הרבה מאוד) ואלהים נמצא בתוך המחנות זה זמן רב: "אלפי שנאן במ". ההר שאלהים בחר בו הוא דומה בקדושתו כ"סיני בקודש". מכאן ואילך שוב "יורד" המשורר לדבר באירועים, עליהם רמזנו לעיל.

הפסוקים הבאים רומזים, לדעתנו, לתוצאות המלחמה של יואב בשבע בן בכרי: "עלית למרום", היינו צבאות יואב שעלו לפיסגת ההר ולמרום החומה. ושוב: "שבית שבי" על דרך הנאמר בשירת דבורה: "קום ברק ושבית שביך" (שופטים ה', יב). מתוך אירוע זה אף מוסבר הצירוף: "לקחת מתנות באדם, לאמור, הבאת הרבה מתנות באנשים, הם אלה שהצטרפו לצבאות יואב" ואף סוררים לשכן יה אלהים" — בניגוד לאלה שמצאו את מותם בצחיה מדבר (פס' ז, ודוק בתיבה "סוררים" שם) מצאו אלה, הסוררים לפני כן, את דרכם חזרה לבית דוד "לשכן יה אלהים". לאור תוצאה זו מובן הפסוק המתרונון: "ברוך אדני יום יום" וכו'. "האל לנו, האל למושעות" מקביל לכתובים: "אם לא כי צורם מכרם וה' הסגירם כי לא כצורנו צורם ואויבינו פלילים" (דברים ל"ב, ל—לא), שכן החיים והמוות ביד ה' והוא המציל את עמו ממוות: "ולה' אדני למות תוצאות".

כבר נרמז לעיל, שהקדקוד היה נחשב לפאר האדם ולנזר הבריאה. כריתת ראש האויב היתה איפוא עילה לחגיגה המונית ברחובות. כך היה בעת שהרג דוד את גלית והביא את הקדקוד לשאול. או פרצו המונים בתרועות גיל (ויהי בבואם, בשוב דוד מהכות את הפלשתי ותצאנה הנשים מכל ערי ישראל לשייר וכו', שמו"א י"ה, ו ואילך). הוא הדין כאן. המנצחים מסרו את נשיאת הראש בחגיגה לאותם שהיו לפני כן במחנה האויב, הם הנאשמים-השבוים. כנראה היה זה מנהג קדום, שהאויב ישתתף בשמחת המנצח ומתוך כך יביע אימונו וקשריו למנצח. כך למשל ביקשו מאת שבויו ציון לשייר לפני השונא ("כי שאלונו שובינו דברי שיר ותוללינו שמחה — שירו לנו משיר ציון", תהלים קל"ז, ג). הרי כאן: "קדקד מתהלך באשמיו" ואילו הקהל משתף את עצמו בשירת הנצחון: "אמר אדני מבשן אשיב אשיב ממצולות ים למען תמחץ רגלך בדם לשון כלביך מאויבים מנהו". לאחר הנצחון נזרק הראש לכלבים. כאן ההדגשה על הר הבשן, לפי שהמלחמה היתה באיזור זה.

תהלוכת הנצחון היתה איפוא ביטוי לנצחון אלהים ולמלך גם יחד: "ראו הליכותיך אלהים, הליכות אלי מלכי בקודש". וראוי לשים לב לזהות המוחלטת: "אלי = מלכי" בין אלהים למלך. אף מתוארת החגיגה ברוב עם: "קדמו שרים אחר נוגנים בתוך (בתווד) עלמות תופפות במקלהות ברכו אלהים אדני ממקור ישראל". הקהל השתתף בענות ברכות לאלהים. מקור ישראל.

עתה בא המשורר לדבר על השתתפות השבטים וחלקם בכל המאורע. הוא פתח בבנימין, "צעיר רודם". בנימין היה הצעיר בשבטים אולם מהחשובים שבהם, כי כן גבולו היה ליד יהודה. הוא רדה בשבטי הצפון והדברים לרצונו. שונאי דוד באו מבנימין. על כן נשמעת כאן מעין תרועת נצחון שהגדול באויבים משתתף

בתהלוכת הנצחון של יהודה. שרי יהודה מלובשים בגדי ריקמה (רגמתם=רקמתם). אף בשירת דבורה לבש המנצח ("שלל צבעים רקמה, צבע רקמתים לצוארי שלל", שופטים ה', ל). נזכרים גם "שרי זבלון, שרי נפתלי" מבין האויבים, שחזרו עתה ליהודה והשלימו עם דוד. מכאן חוזר המשורר שוב להבעת דברי התפעלות מהנצחון ועצמתו: "צוה אלהים עוז עוזה אלהים זו פעלת לנו".

מן השבטים עובר המשורר למלכים, שהביאו מתנות לירושלים ("מהיכלך על ירושלים לך יובילו מלכים שיי"). לפי כמה מפרשים פירוש "גער חית קנה" הוא שאלהים גער בחיות הקנה, כלומר במצרים, שסוס היאור הוא סימלה. אפשר שהכוונה בכלל לעמים שהתקנאו בישראל. ולא זו בלבד, אלהים החריד אותם השבטים המורדים, הלא היא "עדת אבירים"², הם אבירי הבשן, שמשלו "בעגלי עמים", היינו עמים קטנים. ברם לאחר הנצחון כל עם "מתרפס ברצי כסף" לפיוס המנצח ואלה העמים שחפצו בקרבות מתפורים עתה: "בזר (פרו על דרך "מזרה ישראל יקבצנו" בירמיהו ל"א, ט) עמים קרבות יחפצו". כל זה מקוים בהתאם לכתוב באותו פרק: "כהנדוף עשן תנדוף כהמס דונג מפני אש יאבדו רשעים מפני אלהים" (פס' ג).

מהמשך הדברים ניכר שכל אלה "הסוררים" נתנו יד ליהודה, הן ה"חשמנים מני מצרים" והן "כוש תריץ ידיו לאלהים". אפשר ש"בן ימיני", כינוי של שבע בן בכרי, הוא בשל השפעת שבט בנימין עליו (כך למשל נקראות סדום ושומרון בנות ירושלים ביחזקאל ט"ז, סא: "ואתן לך לבנות"). כוש נכנע כנראה יחד עם בנימין. חתימת השיר מתאימה איפוא לכל תכנו ורקעו: קריאה ל"ממלכות הארץ" להכיר באל ישראל ככוח שליט בעולם. בפרק שלפנינו אנו מוצאים: "סלו לרכב בערבות" (פס' ה) ואילו כאן, בחתימה (פס' לד) "לרוכב בשמי קדם הן יתן בקולו עוז". יש הרואים ב"רוכב ערבות" שאילה מאוגרית. לי נראה, שהכוונה כאן לאל הנמצא במחנה, עניין המופיע למשל בצירוף "ולא תצא אלהים בצבאותינו" (תהלים ס', יב; ק"ח, יב) וכן: "ישרו בערבה מסילה לאלוהינו" (ישעיה מ', ג). ביקש כאן המשורר להדגיש את מציאותו של האל גם למטה וגם "בשמי קדם" וקולו החזק ("הן יתן בקולו קול עז) נשמע בכל העולם. אף מצוי פסוק מקביל לתמונה זו: "אין כאל ישורון רוכב שמים בעזרך ובגאותו שחקים" (דברים ל"ג, כח).

בפסוקי הסיום של המזמור ביטא המשורר את רוב התפעלותו למראה כוח עליון זה, שלא ניתן לראותו אולם חשים אותו בכל מקום. בסיכומו של דבר: בכל השיר אין כל נימה של צער וסבל וכולו תרועת נצחון מהחל עד כלה. בספר שמואל בא לאחר תבוסת שבע בן בכרי פרק שירה, היא שירת דוד "ביום הציל ה' אותו מכף כל אויביו ומכף שאול". זהו סיכום כללי בביטוי שירי, לאות תודה לאלהים מאת דוד, שזכה עוד בחייו לאחד כל שבטי האומה לעם אחד. בהימנון זה מצויים

2 אין כל ספק שהכוונה כאן לעמים אבירים, המדברים עמים קטנים מהם. השוואת שבטים ועמים לחיות ובהמות היא רגילה ביותר במקרא. עזות מובהקת לכך היא ברכת יעקב (יהודה) גמשל לאריה, יששכר לתמור, דן לנתש ועוד). בשופטים אנו מוצאים אנשים בשמות: עורב, זאב, ואפשר גם שהם עגלון מלך מואב קרוב אף הוא ל"עגל".

יצחק קולר

[8]

כמה מקבילים רעיוניים לפרק ס"ח בתהלים, כגון: "ואכלם ואמחצם ולא יקומון ויפלו תחת רגלי" וכן: "ותזרני חיל למלחמה תכריע קמי תחתי ואויבי תתה לי עורף משנאי ואצמיתם ישעו ואין מושיע אל' ה' ולא ענם ואשחקם כעפר כטיט חוצות אדקם ארקעם" (במקביל ל"הסוררים שכנו צחיחה") וכן "תשמרני לראש גוים עם לא ידעתי יעבדני בני נכר יתכחשו לי לשמע אוזן ישמעו לי" ועוד.

אמנם המאבק הפנימי, שנסתיים במלחמה, בא אל קיצו. אבל בכך עדיין לא נסתיימו מלחמות דוד. הפלשתים למשל לא השלימו עם דוד לכן לא נזכרו בתהלוכת הנצחון. אולם עתה, כשכל הכוחות היו מאוחדים יכלו לצאת במלוכד לקראת השונא הפלשתי. נמצאנו למדים שהפרק כ' בשמו"ב והפרק ס"ח בתהלים משלימים זה את זה לכלל אספקלריה מאירה של תולדות ישראל ויהודה בימי דוד.